

*Др Срђан Ђорђевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу*

*УДК: 343.541:378.4(497.11 Kragujevac)
DOI: 10.46793/XXIV-13.441DJ*

НОРМАТИВНА ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ УЗНЕМИРАВАЊА НА УНИВЕРЗИТЕТУ У КРАГУЈЕВЦУ*

Резиме

Значај који заштита људских права заузима у свеукупном процесу друштвеног развоја је условио и потребу да се том питању посвети и значајнија пажња и то како на националном тако и на међународном нивоу. Треба истаћи да је питање нормативне заштите од изузетног значаја за грађане јер се тим путем промовише значај људских права уопште али, самим тим, и санкционисање сваког вида њихове повреде. Због тога се дискриминација као изузетно штетна појава мора на јасан начин препознати али се и морају осмислити механизми како отклонити све штетне последице које наступају спровођењем дискриминаторног понашања. Веома је значајно истаћи да и у овој области велики значај има превентивно деловање и поступање које треба бити усмерено на механизме спречавања предузимања дискриминаторног понашања према било ком појединцу. Ако до таквог вида понашања ипак дође, потребно је осмислити механизме путем којих ће се лице које врши дискриминацију адекватно санкционисати али и механизме који ће бити управљени на санирање свих штетних последица које је претрпело дискриминисано лице. Предмет овог чланка ће бити један посебан вид дискриминације, и то пре свега родне и полне дискриминације, а која се односи на сексуално узнемиравање.

***Кључне речи:** правилник, универзитет, узнемиравање, дискриминација, људска права.*

1. Увод

Богатство друштвеног живота представља непресушни извор праве локације људских права у сталним процесима њихове примене. Квалитет конструкције људских права мерљив на различите начине увек ће у коначном

---

* Рад је написан у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2022. годину који се финансира из средстава Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

исходу бити проверљив у животној свакодневици појединца и друштва у целини.

Социолошки третирана правна регулатива људских права неизбежно је друштвено контекстуирана како би оправданост њеног постојања била условљена делотворношћу њене примене. Свакако да то не подразумева обавезу апсолутног поштовања оног првог правила о понашању (читај: диспозиције) у сфери људских права; реч је о обавези поштовања целовитог формата правне норме како би се применом санкције послала друштвено легитимна порука у нужности поштовања људских права.

Правна наука је већ евидентира карактерологију људских права у смислу слојевитости њиховог развоја у складу са развојем људске свести и освајање нових пространа слободе.

Ова општа развојна одредница примењива је и на свако појединачно људско право и подобна да буде проверена сумирањем хронологије њиховог развоја. Може се запазити да је простор око људског достојанства постепено прошириван и адаптиран у складу са тенденцијама друштвеног развоја. Дубина људске личности непрестано намеће потребу да буде заштићена од многобројних атака којима се може угрозити њено достојанство. Прикривеност суштине људске личности неретко зна бити несазнат простор за све друге, осим за саму личност. Стога се и налазимо на суптилном терену психологије душе као темељу на којем почива целокупна структура људске личности онда када размишљамо о достојанству.

Примењивање раније недовољно јавно приказаних ситуација повреде достојанства људске личности истовремени је изазов и позив друштву да реагује. На овај начин и разумемо учесталије нормирање проблема сексуалног узнемиравања у образовном систему при чему ћемо се, сагласно идејној замисли аутора овог рада, држати високог образовања, и то најмање из два разлога. Први је ауторова професионална ангажованост у овој сфери, а други доношење посебног правног акта крагујевачког универзитета којим се регулише материја у овој области. Први разлог може бити предност онда када се налазимо на искуственом терену опажања различитих ситуација и бољем разумевању прописаних правних правила. Но, у исто време, први разлог може бити и оптерећујући по питању објективности, што ће зависити од ауторовог држања основних научних принципа приликом спровођења истраживања.

Уз претходно изнете резерве, указао бих на специфичну природу сексуалног узнемиравања на релацији запослени на универзитету или факултету/студенти и обрнуто. (Потпуно очекивано појмови професор, асистент, студент који се користе у овом раду подједнако подразумевају и мушки и женски род). Свакако да то нису једине потенцијалне релације јер оне могу постојати и између запослених и између студената. За потребе овог рада, анализираћемо односе између професора и студента подводећи под појам професора и асистенте а под појмом студент студенте свих нивоа студија па то

могу бити и асистенти и сарадници који су студенти мастер и докторских студија.

Шта чини специфичност назначене релације, уз претпоставку да је професор лице које врши сексуално узнемиравање према студенткињи односно студенту? Приликом реализације наставних активности у процесу преноса знања успоставља се посебан духовно-мисаони однос, уз унапред постојећи ауторитет наставничке професије. Узвишеност наставничке мисије претпоставља веру студента у способности професора да педагошким методама емитује и пренесе знање. У зависности од индивидуалних капацитета ствара се мање или више изражено поверење студента у професора и формира представа о његовој личности.

Обухватајући интерактивну комуникативност, наставни процес кроз предавања, вежбе, консултације и испит, је простор за размену знања мисли и идеја, али и простор за остваривање емоционалног комплекса. За разумевање суштине задате теме посебно је важан онај тренутак у коме се професор и студент налазе сами, "очи у очи", а то ће бити консултације у кабинету. Јер, тада се ствара погодна прилика за професора да, незапажено од јавности, предузме активности које се могу подвести под неки од облика сексуалног узнемиравања. Професор који је склон сексуалном узнемиравању користи своју позицију моћи, јер располаже и недопуштеним уцењивачким капацитетима приликом доношења одлуке о испиту.

Све су то детаљи којима се осликавају специфичности високошколског образовања у контексту сексуалног узнемиравања, па је неопходно посебну пажњу посветити и одговарајућој у правној регулативи како би се предупредило, спречило и санкционисало морално и правно неприхватљиво понашање субјеката у високом образовању.

2. Појам људских права и појам дискриминације

Људска права се могу дефинисати на разне начине али се, том приликом, мора водити рачуна и о универзалности истих. То конкретно значи да се какво год било њихово дефинисање мора водити рачуна о њиховој свеобухватности што конкретно значи да се мора имати у виду да се она морају односити на све људе. Историјски посматрано, могли смо видети да се питање универзалности људских права није одувек подразумевало већ да је био потребан дуг историјски развој друштва и цивилизације и подизање бројних револуција да би се питање људских права и њихове заштите подигло на пиједестал који и заслужује. С тим у вези, важно је истаћи да људска права чине корпус природних права. То конкретно значи да појединац, самим чином свог рођења, стиче права која потпадају под корпус људских права, и то без потребе да за њихово стицање и уживање тражи дозволу од државе и њених органа. Тиме што је признала правна овлашћења свакој особи, мушкарцима, женама, деци и старијим људима, менаџерима и припадницима племенских друштава,

међународна заједница прихвата да сва бића имају нешто заједничко.¹ Са друге стране, свођење људских права на она права која човеку подари држава не задовољава основне етичке обзире и, у крајњем, негира основне људске квалитете.² Осим што су универзална и урођена она су и неотуђива. То значи да појединац поседује та права од момента рођења па све до момента своје смрти и да му их нико не може одузети.

Треба истаћи и да је питање популаризације корпуса људских права проистекло из потребе да се заштити достојанство које сваки човек треба да поседује. С тим у вези, кроз историју смо имали доста примера да је многим људима, само због њихових разлика у полу, вери, боји коже и сл., ускраћивано право на мирно и достојанствено уживање поменутих права. Довољно је истаћи да су у Старом Риму робови били изједначени са стварима. То довољно говори о томе колико су се поједине цивилизације кроз време нехумано односиле према одређеним категоријама људи.

Још једно питање које је нажалост у тесној вези са питањем људских права јесте и питање дискриминације. Изворно поимање појма дискриминације се итекако разликује од модерног схватања поменутог појма. У прошлости, појам дискриминације је имао искључиво позитивни вредносни смисао јер је, по правилу, указивао позитивне посебности и специфичности које појединца разликују у односу на групу. Међутим, треба истаћи да данас поменути појам има искључиво негативни вредносни смисао. Дискриминација се обично описује као неправично и неразумно прављење разлике према појединцу или групи *апропо* њихових личних својстава.³

Међутим, у пракси, приликом препознавања дискриминаторног поступања, наилазимо на проблем приликом тумачња поменуте дефиниције дискриминације. Наиме, појмови "*неправично*" и "*неразумно*" представљају правне стандарде те је, самим тим, немогуће на универзалан и свеобухватан начин утврдити шта се под поменути појмовима заиста подразумева. схватање поменутих појмова много зависи и од културних и друштвених услова под којима се, одређени како народ тако и појединци, налазе. Због тога, ови појмови се морају сагледавати као и већина других правних стандарда, у околностима сваког конкретног случаја.

Било како било, у већини националних правних поредака антипод дискриминацији тј. недискриминација или једнакост представља стожерни принцип на којем поменути друштвени системи почивају. Сам принцип недискриминације односно једнакости најчешће подразумева: једнакост пред законом, једнако правно поступање, једнака законска заштита и једнака људска

---

¹ Пауновић, М., *Основи људских права*, Београд, 2002, стр. 9.

² Димитријевић, В., Пауновић, М., *Људска права*, Београд, 1997, стр. 26.

³ Ђорђевић, С., Палевић, М., *Заштита људских права*, Крагујевац, 2017, стр. 31.

права.⁴ И на самом крају, јасно се истиче прави по којем једнаки заслужују једнако а неједнаки оно што је неједнако.⁵

3. Питање нормативне заштите од сексуалног узнемиравања на Универзитету у Крагујевцу са посебним освртом на појмове сексуалног узнемиравања и сексуално уцењивања

Повод за настанак овог научног чланка представља акт Универзитета у Крагујевцу, којим се у виду правилника, посвећује пажња питањима спречавања и заштите од сексуалног узнемиравања. Питање је доста актуелно, будући да је ово први покушај да се овом питању приступи на свеобухватан и потпун начин. Због осетљивости самог питања, било је и неопходно постићи напор тј. тежњу за покушајем нормативног уобличавања овог питања. Овај правилник је и настао као резултат потребе да се сачува достојанство свих учесника Универзитета у Крагујевцу, и то како запослених тако и студенткиња односно студената. Сама та потреба да се очува лични интегритет свих чланова универзитетске заједнице довољно и говори о значају овог питања.

Поменути правилник, на самом почетку, дефинише појам сексуалног узнемиравања и сексуалног уцењивања. То се чини да би се на што јаснији начин ови облици непожељног друштвеног понашања што лакше приметили и самим тим и на адекватан начин санкционисали. С тим у вези, истиче се да се под сексуалним узнемиравањем сматра свако вербално, невербално или физичко понашање сексуалне природе, које има за циљ или представља повреду личног достојанства лица које ради, студира, које је у поступку уписа на студијски програм факултета у саставу Универзитета или је полазник програма које организује Универзитет или факултети у саставу Универзитета, засновано на полу или на сексуалној оријентацији, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење.⁶ Оно што је прво упадљиво у поменутој дефиницији је и њено проширивање на сваки вид невербалног понашања који се може протумачити као узнемиравање. Невербална комуникација је сложен вид комуникације међу људима која се може читавати кроз мноштво различитих схватања предузетог понашања. Због тога је заиста веома важно јасно прецизирати шта се под овим појмом подразумева како он не би остао на нивоу правног стандарда.

Правилником се наводи и које се све то радње могу подвести како под појам сексуалног узнемиравања тако и под појам сексуалног уцењивања. Па тако, облици сексуалног узнемиравања могу бити: нежељене сексуалне

⁴ Исто, стр. 32.

⁵ Аристотел, *Никомахова етика*, Београд, 1970, 1131а, стр. 118.

⁶ Правилник о спречавању и заштити од сексуалног узнемиравања, Универзитет у Крагујевцу, 2022.

примедбе и предлози, навођење на прихватање понашања сексуалне природе уз обећавање награде под претњом или уценом, разни нежељени позиви, физички додири, сексуално интониран говор тела, емоционално прогањање, понављано нежељено упућивање вербалних и физичких предлога полне природе другој особи, физичко нападовање, понављано нежељено изношење шала и опаски које су полно обојене, омаловажавање пола, рода или сексуалне оријентације, укључујући алузije на пол и сексуалну оријентацију, ругање и исмевање које је полно обојено, подстицање и навођење на сексуално узнемиравање.⁷ Из ових набрајања јасно можемо уочити веома естензивно набрајање шта се под сексуалним узнемиравањем подразумева. Управо се поменути набрајањем на веома јасан начин и појашњава какви се све облици понашања могу подвести под узнемиравање. Тиме се, на јасан начин, подстиче неговање правне сигурности што конкретно значи да сваки учесник академске заједнице, може да препозна да ли се неко друштвено деловање усмерено на њега може подвести под појам сексуалног узнемиравања.

Сексуално уцењивање се дефинише као свако понашање запосленог у виду сугестије, предлога или тражења услуга сексуалне природе, ради нарушавања одређених права или испуњавања обавеза на Универзитету или понашање којим се лицу прети да ће у случају одбијања пружања тражених услуга против њега или њему блиског лица изнети нешто што може штетити њеној или његовој части и угледу, или да неће добити или остварити одређено право или бенефит, без обзира на пол који врши уцењивање и без обзира на пол према ком се врши уцењивање, као и без обзира на радноправни статус лица које врши или према коме се врши насиље/узнемиравање, односно да ће у случају пружања тражених услуга њему или њему блиском лицу пружити одговарајуће погодности.⁸ За разлику од претходне дефиниције сексуалног узнемиравања која би требала бити прецизније дефинисана, појам сексуалног уцењивања нема тих недостатака што конкретно значи да се поменути дефинисањем на јасан начин може протумачити шта се под поменути појмом заиста и подразумева.

4. Начела на којима почива Правилник о спречавању и заштити од сексуалног узнемиравања

Дефинисана су три основна начела на којима почива новодонети правилник. То су начело забране сексуалног узнемиравања и сексуалног уцењивања, начело забране злоупотребе права на заштиту као и начело забране предузимања штетних радњи према лицима која се позову на поменути правилник и која, у складу са одредбама правилника, захтевају заштиту од адекватних универзитетских органа.

---

⁷ Исто.

⁸ Исто.

Првим начелом се на јасан начин утврђује забрана сексуалног узнемиравања и сексуалног уцењивања сваком члану универзитетске заједнице, без изузетка. Веома је важно да се оваква забрана апсолутно постави како не би било заштићених субјеката приликом санкционисања ових непожељних облика друштвеног понашања. Поменути начелом се, у исто време, и охрабрује сваки припадник академске универзитетске заједнице, било да је узнемиравано лице, било да је виновник поменутог догађаја, да пријави поменуте догађаје надлежним органима како би субјекти који их предузимају били адекватно санкционисани али, и како би се дискриминисана лица учинила безбеднијим и сигурнијим.

Друго начело подразумева да се ниједно лице, из разлога осветољубивости или личних анимозитета које гаји према неком другом члану универзитетске заједнице, не може користити одредбама овог правилника како би поменутом лицу нанео ненадокнадиву моралну штету тј. како би, користећи се преварним средствима, повредио његову част и углед. Другим речима, правилником се дефинише да злоупотреба права на заштиту постоји ако је подносилац захтева за заштиту од сексуалног узнемиравања и уцењивања свестан, или је морао да буде свестан, да нема основаних разлога за покретање поступка заштите, као и ако је подносилац поступак покренуо како би за себе или друго лице прибавио корист или другом лицу нанео штету.⁹ С тим у вези се истиче забрана злоупотребе одредаба овог правилника.

И, на самом крају се истиче да никакве штетне последице не могу претрпети лица на чији захтев је покренут поступак заштите, лица која су били сведоци односно виновници поменутог догађаја као ни лица која су охрабривала узнемиравано/уцењивано лице да такав облик нежељеног друштвеног понашања пријави надлежним универзитетским органима.

5. Поступак спречавања и заштите од сексуалног узнемиравања и сексуалног уцењивања

Прва конкретна ствар која одликује поменуте поступке јесте начело хитности а што се може на јасан начин видети и из самог правилника. То значи да се сви поступци спречавања и заштите од сексуалног узнемиравања и сексуалног уцењивања морају спроводити без одуговлачења поштујући достојанство и интегритет свих страна у поступку. Осим начела хитности мора се водити рачуна и о приватности свих субјеката у поступку али и о поверљивости свих информација добијених у поступку. У вези са овим, правилником се, као значајни, истичу и начела једнакости и непристрасности према свим субјектима који учествују у поступку.

Правилник разликује две врсте поступака: консултативни поступак и поступак заустављања сексуалног узнемиравања односно уцењивања.

---

⁹ Исто.

Консултативни поступак води лице за помоћ и подршку чије постојање је и предвиђено самим правилником и поменути поступак се односи на давање савета о даљем поступању лицу које сматра да је изложено сексуалном насиљу односно узнемиравању. Осим савета, лице за помоћ и подршку може, у складу са одредбама правилника, предузети још две мере: разговор са лицем за које постоји сумња да врши сексуално узнемиравање односно уцењивање и пријаву случаја ректору односно декану матичног факултета.

Са друге стране, поступак заустављања сексуалног узнемиравања односно уцењивања лица се покреће подношењем писаног захтева ректору или декану матичног факултета. Оно што је посебно уочљиво, јесте да се правилником предвиђају и рокови за подношење поменутог захтева. То су један субјективни и један објективни рок. Субјективни рок је 3 месеца од дана сазнања за акт узнемиравања односно уцењивања а објективни рок је 6 месеци од последњег учињеног акта који се може подвести под сексуално насиље односно уцењивање. Већ је речено да поменути поступак осим лица које је узнемиравано односно уцењивано могу покренути и лица која су били сведоци односно виновници тих аката.

Осим тога, правилником су прецизно утврђени и елементи које поменути захтев мора садржати. Постављање овог питања је од изузетне важности будући да се захтев без свих елемената прописаних правилником сматра неуредним и мора се вратити на допуну подносиоцу захтева. Ако се у року од 8 дана од дана пријема позива да се учини допуна, допуна не изврши, сматраће се да је подносилац захтева одустао од подношења истог.

По пријему захтева, правилником је утврђено да се ректор односно декан матичног факултета потруде да до момента окончања поступка, што је могуће више смање контакт између учесника у поступку. Постављен је кратак рок од 3 дана од дана пријема уредно заведеног писаног захтева да ректор односно декан писаним решењем формира трочлану комисију која ће се упознати са околностима конкретног случаја. Правилником се изричито прописује да лице за помоћ и подршку које учествује у консултативном поступку не може бити члан поменуте комисије. Поменута комисија обавештава ректора односно декана матичног факултета о свим околностима значајним за случај. Након тога, ректор односно декан матичног факултета се писаним путем обраћа лицу за које постоји сумња да врши сексуално узнемиравање односно уцењивање и упознаје га са садржином саме пријаве.

Ако се по окончаном поступку утврди да је лице које је вршило узнемиравање/уцењивање запослени на универзитету, према њему ће бити предузете мере утврђене прописима којима се уређују радни односи као и општим актима универзитета односно факултета у његовом саставу. Ако се утврди да је поменуто лице студент, према њему ће бити предузете мере у складу са општим актима универзитета односно факултета којима се прописују правила везана за дисциплинску одговорност студената.

6. Закључна разматрања

Из овог научног чланка може се извести закључак да Универзитет у Крагујевцу припада кругу универзитета који су, међу првима, покушали нормативно уредити питања препознавања, заштите али и поступака у којима се може пружити заштита од сексуалног узнемиравања односно уцењивања. Треба напоменути да је питање поштовања достојанства и интегритета сваког појединца било и остало циљ како универзитета тако и факултета у његовом саставу. Похвалан је и сам нормативни покушај правног уобличавања поменутих питања. Приметно је да недостаје посебна норма у Правилнику којом би се регулисала ситуација у којој се може појавити као лице које врши сексуално узнемиравање ректор, декан, Лице за помоћ и подршку, јер је неопходно утврдити и посебна правила спровођења поступка.

Треба истаћи да сваки учесник у универзитетској заједници мора имати на уму да као индивидуа неумитно поседује достојанство и интегритет које је сваки други члан поменуте заједнице дужан да поштује и штити. Поменутих правилником се свакако охрабрује сваки члан универзитетске заједнице да поменуте облике негативног друштвеног понашања препозна, да пружи заштиту угроженом лицу и да такве акте пријави надлежним органима универзитета односно матичних факултета. Са друге стране, треба похвалити и саму транспарентност поступка заштите која је стављена у први план као и прецизно прописивање рокова у којима се поменута заштита може затражити. Похвално је и само именовање лица за помоћ и подршку које руководи консултативним делом поступка. И на самом крају, потребно је поручити свим члановима академске односно универзитетске заједнице да ниједан овакав акт не сме проћи некажњено те да самим чином непријављивања истог заправо и постајемо саучесници у предузимању таквог акта.

*Srđan Đorđević, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

NORMATIVE PROTECTION AGAINST SEXUAL HARASSMENT AT THE UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC

Summary

The importance of the protection of human rights in the overall process of social development has caused the need to pay more attention to this issue, both at the national and international level. It should be pointed out that the issue of

normative protection is extremely important for citizens because it promotes the importance of human rights in general, but also the sanctioning of any form of their violation. Therefore, discrimination as an extremely harmful phenomenon must be clearly recognized, but mechanisms must also be designed to eliminate all the harmful consequences that occur through the implementation of discriminatory behavior. It's very important to point out that in this area too, preventive actions and actions that should be aimed at mechanisms to prevent discriminatory behavior towards any individual are of great importance. If this type of behavior does occur, it is necessary to devise mechanisms through which the person who discriminates will be adequately sanctioned, as well as mechanisms that will be directed to remedying all the harmful consequences suffered by the discriminated person. The subject of this article will be a special type of discrimination, primarily gender and sexual discrimination, which refers to sexual harassment.

Key words: *regulation, university, harassment, discrimination, human rights.*

Литература

- Аристотел, *Никомахова етика*, Београд, 1970.
Димитријевић, В., Пауновић, М., *Људска права*, Београд, 1997.
Ђорђевић, С., Палевић, М., *Заштита људских права*, Крагујевац, 2017.
Пауновић, М., *Основи људских права*, Београд, 2002.
Правилник о спречавању и заштити од сексуалног узнемиравања, Универзитет у Крагујевцу, 2022.